

<http://www.arcades-project.eu/>

Evropski priročnik za učenje zasebnosti in varstva osebnih podatkov v šolah – gradivo za učitelje.

**Dvodnevni seminar za strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju
(Delovni paket 1)**

Dokumentacija pripravljena za Evropsko komisijo, Direktorat za pravosodje.
Projekt sofinancira Program za temeljne pravice in državljanstvo.

JUST/2013/FRC/AG
Št. dogovora: JUST/2013/FRAC/AG/6132

Bruselj, september 2015

Opozorilo: vsebina ne predstavlja nujno pogledov Evropske komisije.

Odgovorni partner za pripravo gradiva: Law, Science, Technology and Society (LSTS), Vrije Universiteit Brussel (VUB)

Urednik: Gloria González Fuster (VUB)

Avtorji: Jelena Burnik (IPRS) – Jelena.Burnik@ip-rs.si, Viktor Árvay (NAIH) – arvay.viktor@naih.hu, Paul De Hert (VUB) – paul.de.hert@vub.ac.be, Piotr Drobek (GIODO) – p_drobek@giodo.gov.pl, Gloria González Fuster (VUB) – Gloria.Gonzalez.Fuster@vub.ac.be, Urszula Góral (GIODO) – u_goral@giodo.gov.pl, Dariusz Kloza (VUB) – Dariusz.Kloza@vub.ac.be, Laura Kozma (NAIH) – kozma.laura@naih.hu, Paweł Makowski (GIODO) – p_makowski@giodo.gov.pl, Marta Mikołajczyk (GIODO) – m_mikolajczyk@giodo.gov.pl, Kata Nagy (NAIH), Zsófia Szántó (NAIH), Julia Sziklay (NAIH) – sziklay.julia@naih.hu, Polona Tepina (IPRS) – Polona.Tepina@ip-rs.si and Zsófia Tordai (NAIH) – tordai.zsofia@naih.hu

Datum zaključka: 5. oktober 2015

Status: Različica za predložitev Evropski komisiji.

Prevod v slovenski jezik: Vanja Zrimšek

Pregled in urejanje različice v slovenskem jeziku: Polona Tepina in Jelena Burnik

Vsebina

Uvod	4
1. O zasebnosti	5
2. O varstvu osebnih podatkov	9
3. Kdo želi tvoje osebne podatke?	13
4. Odloči se pametno in pusti drugim, da se odločijo sami	17
5. Spletna identiteta	21
6. Spletno oglaševanje	26
7. Kako ohraniti skrivnosti res skrite?	30
8. Družina, zasebnost in varstvo osebnih podatkov	36
9. Bodi varen in se dobro imej	40
10. Kako ukrepati?	44
11. Slovarček	48
12. Uporabni viri	49

Uvod

Priročnik, ki je pred vami, je nastal z namenom ozaveščanja otrok o varstvu osebnih podatkov in zasebnosti v šolah v vseh državah članicah Evropske unije (EU). Projekt ARCADES sofinancira EU, in sicer preko programa "Temeljne pravice in državljanstvo" pod okriljem Generalnega direktorata za pravosodje pri Evropski komisiji. Priročnik je rezultat skupnih prizadevanj več partnerjev pri tem projektu: poljskega Glavnega inšpektorja za varstvo osebnih podatkov (*GIODO*), Informacijskega pooblaščenca Republike Slovenije, madžarskega nacionalnega organa za varstvo osebnih podatkov in dostop do informacij ter Raziskovalne skupine na področju prava, znanosti, tehnologije in družbe, ki deluje pri univerzi *Vrije Universiteit Brussel (VUB)*.

Namen in smisel priročnika je, postati uporabno gradivo za učitelje vseh evropskih šol, s katerim bodo ti lahko svojim učencem in dijakom ponudili potrebno znanje o zasebnosti in varstvu osebnih podatkov. V želji, da bi bil priročnik uporaben na celotnem območju EU, ponuja informacije, ki so relevantne za vse članice EU in temeljijo na veljavnih evropskih pravnih aktih, zlasti na Listini EU o temeljnih pravicah. Glede posebne pravne ureditve v posamezni državi članici, pa se lahko učitelji vedno obrnejo na državne organe za varstvo osebnih podatkov, v primeru Slovenije torej na Informacijskega pooblaščenca.

Jezik priročnika je jasen in enostaven, z namenom, da bi učiteljem pomagal pri podajanju znanja in pri razlagi obravnavanih tem. Priročnik je sestavljen iz desetih poglavij, ki pokrivajo različne vidike zasebnosti in varstva osebnih podatkov, pomembne za otroke in najstnike. Vsako od poglavij vsebuje tudi ključne poudarke obravnavane teme, predlagane iztočnice za pogovor z otroci, priporočene dejavnosti v razredu ter konkretne nasvete za otroke na področju zasebnosti in varstva osebnih podatkov. Poglavja ponujajo tudi primere in zgodbe iz dejanskega življenja, ki lahko učencem približajo posamezno tematiko. Na koncu vsakega poglavja priročnik izpostavlja ključne poudarke, ki so pomembni za najmlajše, ter tiste poudarke, ki so namenjeni starejšim otrokom oziroma najstnikom. Slovarček ključnih izrazov v zadnjem poglavju priročnika bo lahko v pomoč pri razlagi pojmov, ki se pojavljajo v vsakem posameznem poglavju.

Učitelje vabimo, da se seznanijo s priročnikom kot celoto, nato pa lahko iz njega poljubno in po lastni presoji uporabljajo elemente posameznih poglavij v skladu s potrebami in učnimi cilji v razredu. Posebej prijazno so učitelji vabljeni, da z avtorji priročnika delijo svoje izkušnje v povezavi z učenjem o pravici do zasebnosti in varstva osebnih podatkov in s tem pripomorejo k nadaljnjim izboljšavam tega pripomočka.

1. O zasebnosti

Kaj je zasebnost? Zakaj je pomembna?

Cilji

To uvodno poglavje naj bi učencem pomagalo:

- spoznati, kaj je zasebnost;
- oblikovati kritičen odnos do zasebnosti;
- razumeti pomen zasebnosti v "resničnem" svetu ter na spletu.

Ključni poudarki

Zasebnost po eni strani predstavlja tisto, kar je za človeka **intimno**, hkrati pa predstavlja možnost "**biti sam svoj**" in imeti možnost živeti v skladu s svojimi željami in potrebami ter svobodno oblikovati svoje cilje in prioritete. Pravica do **zasebnosti** pomeni možnost zaščititi se pred pogledi tretjih, prav tako pa pomeni sposobnost zavrniti posege tretjih v zasebno sfero, bodisi s strani države, staršev, prijateljev, učiteljev ali popolnih neznancev.

Zasebnost je vedno igrala pomembno vlogo v delovanju **sodobnih demokracij** in je priznana kot **človekova pravica**. Njena vloga je postala posebej izrazita po drugi svetovni vojni kot odgovor na totalitarne režime. Pravica do zasebnosti je priznana v vseh evropskih pravnih sistemih, kot tudi v širšem mednarodnem okolju, praviloma kot temeljna človekova pravica. Države ne smejo posegati v pravico do zasebnosti, hkrati pa morajo zagotoviti učinkovito zaščito te pravice pred posegi tretjih, npr. pred posegi zasebnih podjetij.

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah v 7. členu zagotavlja pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja.

Tudi psihologi, ne le pravniki in država, poudarjajo pomen zasebnosti, ki jo lahko prepoznamo v dveh različnih sferah človekovega udejstvovanja. Prva je sfera intimnosti, pri kateri čutimo potrebo po ohranjanju svoje zasebnosti na ravni telesa, čustev in občutij. Na drugi strani pa imamo javno sfero, ki zajema človekovo delovanje in izražanje v javnosti, pri katerem pa prav tako nastopa potreba po ohranjanju določene mere zasebnosti. Obe sferi zasebnosti sta pomembni in potrebni za ohranjanje lastne vrednosti ter za zaščito posameznikove podobe v družbi in odnosih na splošno.

Otroštvo je edinstveno obdobje v življenju vsakega človeka, v katerem je varstvo zasebnosti še posebej pomembno. Vsi otroci, ne glede na to, kje živijo, imajo pravico do življenja in razvoja, odraščanja v okolju, ki spoštuje svobodo in dostojanstvo, in do **zasebnosti** in do **varovanja osebnih podatkov**.

Sodobne tehnologije predstavljajo poseben izziv za varovanje zasebnosti. Čedalje več komuniciramo, delamo, se učimo in se zabavamo z uporabo tehnologije, tako rekoč **živimo z in skozi tehnologijo**. Vsi ljudje – tudi otroci – morajo torej imeti možnost uživati zasebnost kadarkoli, tudi **na spletu**.

Pojmi

Pravica do zasebnosti

Primeri iz resničnega življenja

Znane osebe so še posebej dovzetne za posege v njihovo pravico do zasebnosti. Mediji vedo, da objava smešnih in nepričakovanih fotografij iz življenja znanih, ki bi jih lahko spravile tudi v zadrego, pritegne veliko radovednih pogledov. Tako imenovani '**paparaci**' preživijo ure in ure v upanju, da bodo ujeli pravi trenutek in posneli dobro fotografijo slavne osebe. A tudi znani ljudje imajo pravico do zasebnosti in mediji zato nimajo pravice do objave fotografij, ki niso v javnem interesu (npr. prikazujejo le običajno preživljanje vsakdanjika) ali do razkritja okoliščin iz zasebnega življenja, ki bi jih znane osebe želele zadržati zase (npr. obisk zdravnika). Veliko medijsko prepoznavnih oseb se je že borilo proti objavi svojih fotografij v medijih, vključno z igralci, manekenkami in princesami.

Ideje za pogovor

Z učenci lahko pričnete pogovor o naslednjih temah:

1. **Osebne izkušnje:** Ali je tudi tebi že kdo posegel v zasebnost? Kaj se je zgodilo? Kako si se na to odzval?
2. **Oblikovanje kritičnega odnosa:** Si lahko predstavljaš družbo, kjer ne bi bilo nobene zasebnosti? Bi si želel živeti v njej? Si lahko zamisliš težave, ki bi v taki družbi nastale? Poskušaj si zamisliti kategorije oseb s posebnimi potrebami po zasebnosti: osebe z zdravstvenimi težavami, ki jih ne želijo deliti z drugimi; novinarji, ki želijo skrito preiskovati družbene probleme; učitelji, ki želijo obdržati razdaljo med sabo in učenci; ljudje, ki se želijo politično udejestvovati in si ne želijo kritik nasprotnikov, ipd.

Priporočene dejavnosti

1. Ta vaja lahko učencem pomaga razmišljati o tem, kaj je zasebnost in kaj jo sestavlja, zakaj v določenih situacijah potrebujemo "več" zasebnosti kot v drugih ter o tem, kako se počutimo, ko nekdo poseže v našo zasebnost.
 - Vsi učenci v razredu naj drug drugega pozdravijo tako, kot da se niso videli že več mesecev. Pri tem naj učenci **opazujejo** različne načine pozdravljanja in **premislijo** o naslednjih vprašanih: Se prijatelji pozdravijo na enak način, kot se pozdravijo znanci? Bi družinskega člana pozdravili na drugačen način? Kako se pozdravijo neznanci? Kako bi se počutili, če bi te želel neznanec pozdraviti na preveč vsiljiv ali preveč "topel" način?
2. Z namenom raziskovanja različnih dimenzij zasebnosti napišite na tablo besedo 'zasebnost' in povabite učence, da **narišejo miselni vzorec**, v katerega vpišejo pojme, povezane z zasebnostjo. Najprej zapišite vse besede, ki so povezane z zasebnostjo, nato pa te besede povežite v skupine, ki se nanašajo na posamezne dimenzije zasebnosti (npr. intimnost telesa, zasebnost komunikacij ipd.).

Za najmlajše

Mlajši učenci se morajo naučiti, da zasebnost pomeni, da je dobro določene stvari zadržati zase, hkrati pa imeti prostor, da smo takšni, kot si želimo biti. Otroci morajo vedeti, da **imajo pravico, da drugi spoštujejo njihovo zasebnost** in da **morajo tudi oni spoštovati zasebnost drugih**.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši učenci morajo razumeti, da je pravica do zasebnosti **temeljna pravica**, ki igra ključno vlogo pri delovanju demokratične družbe. S to pravico so začrtane meje posegov države v življenja posameznikov, zaradi česar lahko živimo svobodno.

Moji zapiski

2. O varstvu osebnih podatkov

Kaj so osebni podatki? Kaj pomeni, da imamo pravico do varstva osebnih podatkov?

Cilji

To poglavje naj bi učencem pomagalo:

- razumeti pomen **varstva osebnih podatkov**;
- naučiti se prepoznati '**osebne podatke**' in razumeti, zakaj jih je treba varovati;
- spoznati pojem '**občutljivih podatkov**', oziroma podatkov, ki potrebujejo posebno zaščito;
- povečati ozaveščenost o **pravica**h, ki v zvezi z osebnimi podatki pripadajo vsakemu posamezniku.

Ključni poudarki

Poleg zagotavljanja pravice do zasebnosti pravo posameznikom zagotavlja tudi **pravico do varstva osebnih podatkov**. Sodobne družbe tej pravici priznavajo status temeljne človekove pravice, predvsem zaradi hudih posledic za življenje posameznika, ki jih lahko povzroči zloraba osebnih podatkov, na primer, ko se določeni podatki pripišejo napačni osebi ali kadar določena organizacija pridobi preveč podatkov o posameznikih.

Prvi zakoni s področja varstva osebnih podatkov so bili sprejeti **v 70. letih prejšnjega stoletja**, ko so države in različne gospodarske družbe za shranjevanje in obdelavo podatkov o posameznikih pričele uporabljati računalnike. Pojavili so se namreč strahovi, da bi z uvedbo računalnikov tisti, ki razpolagajo s podatki, nad posamezniki pridobili preveliko moč, posamezniki pa so imeli po drugi strani vedno manj nadzora nad tem, kaj se z njihovimi podatki dogaja. Danes je obdelava osebnih podatkov veliko bolj razširjena, kot bi si v preteklosti sploh lahko zamislili, s čimer je postala pravica do varstva osebnih podatkov še posebej pomembna.

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah zagotavlja pravico do varstva osebnih podatkov v 8. členu.

Skozi to pravico pravo ščiti vse '**osebne podatke**', torej vse podatke, digitalne ali analogne, ki jih lahko **povežemo s posameznikom**. To so lahko dokumenti in druge informacije v pisni obliki, slike, video posnetki in celo zvočni posnetki. Osebni podatek je lahko telefonska številka, elektronski naslov, celo nakupovalni seznam, če lahko te podatke povežemo s konkretnim posameznikom. Tudi če podatek na prvi pogled zgleda nepomemben in nezanimiv, ga moramo šteti kot osebni podatek, ki si zasluži pravno varstvo. Skupek ali povezava različnih, na prvi pogled nepomembnih podatkov lahko namreč vodi do razkritja pomembnih podatkov o osebi, zato pravo ščiti vse podatke, ki štejejo za osebne podatke, na splošno in v celoti.

Poleg tega pravo razlikuje med običajnimi in posebej **občutljivimi podatki**, ki si zaslužijo posebno varstvo. Občutljivi osebni podatki so denimo podatki, ki se nanašajo na posameznikovo politično ali versko **prepričanje**, njegovo **zdravstveno stanje**, **narodno ali narodnostno poreklo** ali njegovo **spolno življenje**. Ti podatki

so deležni posebne zaščite zato, da bi preprečili možnost diskriminacije in stigmatizacije posameznikov na podlagi teh lastnosti, pa tudi zato, da se posameznikom omogoči, da zadržijo te podatke zase, če tako želijo.

Z namenom preprečevanja zlorabe osebnih podatkov daje pravo posamezniku, na katerega se nanašajo osebni podatki, **vrsto pravic**. S tem namenom so v zakonu določene **dolžnosti** tistih, ki želijo pridobiti in nadalje obdelovati osebne podatke posameznikov. Za nadzor nad spoštovanjem pravic bdijo **neodvisni organi za varstvo podatkov**, v Sloveniji je to Informacijski pooblaščenec.

Prav vsi imamo glede svojih osebnih podatkov pravico:

- do informacije o tem, **kdo** obdeluje naše osebne podatke, **katere podatke** obdeluje in **za kakšen namen** ('pravica do obveščенosti');
- **vprašati** tiste, ki osebne podatke obdelujejo, da nas seznanijo s tem, katere naše podatke obdelujejo ('pravica do seznanitve');
- zahtevati **dopolnitev oz. popravek** nepopolnih, netočnih ali neažurnih osebnih podatkov ('pravica do popravka');
- zahtevati **izbris** osebnih podatkov, kadar so bili zbrani ali obdelani v nasprotju z zakonom ('pravica do ugovora');
- **zavrniti** ali **privoliti** v obdelavo naših osebnih podatkov;
- **do pritožbe** pred neodvisnim organom za varstvo osebnih podatkov, če naših pravic ne spoštujejo; in
- zahtevati zaščito naših pravic pred **sodiščem**.

Pojmi

Posameznik

Osebni podatki

Pravica do varstva osebnih podatkov

Občutljivi podatki

Primeri iz resničnega življenja

Avstrijski študent, Max Schrems, se je leta 2007, med študijem prava s področja zasebnosti in varstva osebnih podatkov, odločil, da bo v praksi preveril svojo 'pravico do seznanitve' z lastnimi osebnimi podatki. Imel je svoj Facebook profil, zato je pisal družbi Facebook in jih zaprosil za kopijo vseh svojih osebnih podatkov, ki so jih hranili o njem. Glede na to, da je Max svoj profil uporabljal šele nekaj let in še to bolj poredko, je bil zelo presenečen, ko je v odgovor na svojo zahtevo prejel več kot 1.200 strani informacij o sebi. Toliko bolj presenečen je bil, ko je med prebiranjem informacij ugotovil, da je Facebook obdržal slike, za katere je mislil, da so bile izbrisane, prav tako pa je odkril ogromno ostalih podatkov, za katere je menil, da jih Facebook sploh ne bi smel hraniti. Max Schrems je takrat pričel z vseevropsko iniciativo, s katero je od Facebooka zahteval, naj začne spoštovati svoje obveznosti, med drugim tudi tako, da je proti družbi sprožil sodne postopke.

Ideje za pogovor

1. **Razmislek o obravnavani temi.** Pravica do varstva osebnih podatkov pride v poštev kadarkoli nekdo o nas zbira osebne podatke, tudi če želi ta oseba ali organizacija podatke le pridobiti in shraniti, ne da bi jih nadalje uporabljala. Učence je treba spodbuditi, da razmislijo o tem, zakaj je temu tako: V čem je težava, če določena organizacija prične z obsežnim zbiranjem vseh mogočih podatkov o ogromnem številu ljudi? Ali otroci menijo, da bi moralo biti dovoljeno, da lahko organizacija zbira podatke o njih, ne da bi oni sami vedeli za to?

Priporočene dejavnosti

1. **Kako prepoznati osebne podatke.** Varstvo osebnih podatkov se razteza na vse osebne podatke. Kljub temu včasih ni enostavno ločiti med tem, kateri podatki so 'osebni podatki' in kateri ne. Nekateri podatki v nekem trenutku morda niso osebni podatki, lahko pa to postanejo kasneje. Za boljše razumevanje te problematike naj učenci **pogledajo sliko** nekoga, ki ima zakrit obraz ali se ga na sliki ne vidi dobro, in razpravljajo o tem, ali slika predstavlja osebne podatke ali ne. Nato naj razmislijo o tem, kaj bi se zgodilo, če bi nekdo na spletu na tej sliki (sicer v obraz neprepoznavnega) posameznika označil z imenom in priimkom. Bi podoba posameznika, dogajanje na sliki ali lokacija takrat predstavljali njegove osebne podatke?

Za najmlajše

Najmlajši učenci naj se naučijo, da imajo, kadarkoli nekdo želi njihove osebne podatke, glede teh podatkov **določene pravice**.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši učenci naj se naučijo prepoznati, kaj so osebni podatki. Pridobijo naj jasen pregled nad svojimi **pravicami** v povezavi z osebnimi podatki: vedeti morajo, kdo razpolaga z njihovimi podatki in zakaj, kako dostopati do teh podatkov, kako zahtevati popravo svojih osebnih podatkov in, kadar je to primerno in ustrezno, kako zahtevati njihov izbris.

Moji zapiski

3. Kdo želi tvoje osebne podatke?

Zakaj je varstvo osebnih podatkov dandanes tako pomembno? Kdo želi pridobiti naše podatke in katere omejitve mora ob tem upoštevati?

Cilji

Poglavje je usmerjeno k temu, da učenci:

- dobijo predstavo o tem, zakaj organizacije pridobivajo, zbirajo, hranijo in uporabljajo naše osebne podatke;
- spoznajo dolžnosti, ki jih imajo organizacije, ko uporabljajo zbrane osebne podatke.

Ključni poudarki

Na dnevni ravni **vsak od nas ustvari ogromno količino podatkov**, predvsem **na spletu**, denimo ko objavimo informacije, slike, videoposnetke ali ko te delimo z drugimi, ko preverjamo elektronsko pošto, prebiramo spletne novice ali igramo igre na spletu – vse te dejavnosti ustvarijo podatke, ki jih je mogoče povezati z nami. Osebne podatke pa seveda ustvarjamo tudi, ko nismo na spletu, ko opravimo telefonski pogovor, med nakupovanjem in plačevanjem z bančno kartico, ko uporabimo javni prevoz in celo takrat, ko se zgolj sprehajamo in našo podobo ujame videonadzorna kamera. Veliko naših dejavnosti v vsakdanjem življenju ima tudi **spletno dimenzijo**: ko gremo v kino, na koncert ali na nogometno tekmo ter preko spleta kupimo vstopnice za dogodek, se o našem nakupu zabeležijo podatki, ki so naši osebni podatki.

Organizacije in podjetja osebne podatke zbirajo, hranijo in uporabljajo predvsem za to, da bi se s storitvami čimbolj približali našim specifičnim potrebam. Pogosto pri tem zasledujejo **pomemben cilj**, kot je na primer zagotavljanje otroškega varstva ali zdravstvene oskrbe.

Nekatere družbe pa želijo zbrati **kar največ podatkov** o ljudeh na splošno in še posebno o svojih strankah, in sicer za **namene trženja svojih storitev**. To jim omogoča, da prilagodijo svoje delovanje in povečajo število svojih strank ali da stranke pripravijo do tega, da za njihove storitve porabijo čim več denarja.

Osebni podatki imajo zaradi tega veliko **gospodarsko vrednost**. Za veliko podjetij predstavljajo osebni podatki zeleno dobrino in vir znatnih prihodkov; mnogo podjetij uporablja osebne podatke za oglaševanje in ustvarjanje ali povečevanje svojega dobička. Osebni podatki so lahko izjemno pomembni tudi za **državne organe**, saj z njimi dobijo boljši vpogled v življenje in delovanje posameznikov ali skupine posameznikov.

Nenadzorovana uporaba osebnih podatkov lahko pomeni prekomerno moč v rokah podjetij in državnih organov podeli, zaradi katere posamezniki postanejo ranljivi.

Da bi preprečili zlorabo osebnih podatkov, pravo tistim, ki želijo podatke obdelovati, nalaga vrsto obveznosti. 'Upravljalci osebnih podatkov' imajo tako dolžnost:

- **pošteno** obdelovati osebne podatke;
- obdelovati osebne podatke samo za določene, **izrecne namene**;
- uporabiti le nujno potrebne osebne podatke (to pomeni, da uporabijo le tiste osebne podatke, ki so ustrezni, primerni in ne pretirani) in jih hraniti **le toliko časa, dokler je to potrebno za določen namen**;
- hraniti **točne, popolne** in **ažurne** osebne podatke in s tem zagotavljati njihovo ustreznost; ter
- zavarovati podatke, pri čemer morajo preprečiti dostop vsakomur, ki nima pravice, da bi do njih dostopal.

Pojmi

Upravljalci osebnih podatkov

Ideje za pogovor

1. **Kršitev varstva osebnih podatkov:** Učenci naj razmišljajo o tem, zakaj morajo imeti podjetja in organizacije, ki obdelujejo velike količine osebnih podatkov, določene dolžnosti v zvezi z varstvom osebnih podatkov. O obveznostih naj razmišljajo skozi primere kršitve varnosti podatkov, denimo kadar nepooblaščen oseb pridobi dostop do teh podatkov, čeprav ne bi smela. Predelajo naj naslednja vprašanja: So že slišali za kakšen primer 'kršitve varnosti osebnih podatkov' ali primer, ko je podjetje ali organizacija izgubila nadzor nad določenimi osebnimi podatki posameznikov? Bi bili zaskrbljeni, če bi nekdo, ki obdeluje njihove osebne podatke, utrpel napad spletnih hekerjev, ki bi te podatke ukradli? Katere 'kršitve varnosti podatkov' jih najbolj skrbijo in zakaj?

Priporočene dejavnosti

1. **Zveste stranke.** Veliko trgovcev in prodajnih verig spodbuja svoje stranke, naj pridobijo njihove kartice zvestobe, ki jih morajo predložiti vsakič, ko opravijo nakup. S to vajo v razredu vzpodbudimo razpravo o klubih zvestobe in o obdelavi osebnih podatkov, ki jih podjetja s pomočjo kartic zvestobe pridobijo o kupcih:

- Učenci naj najprej **govorijo o** svojem dožemanju kartic zvestobe: So takšne kartice za stranke uporabne? So koristne za podjetja? Kakšne vrste podatkov zbirajo podjetja s pomočjo kartic zvestobe?
- Vsak učenec naj **izbere** kartico zvestobe, ki jo uporablja on ali njegova družina, pri čemer naj na kratko opredeli: 1) informacije, ki jih je treba posredovati podjetju za pridobitev kartice; 2) informacije, ki jih podjetje zbere, ko uporabijo kartico in 3) namen, za katerega podjetje te podatke zbira. Za to vajo bodo učenci morda morali preveriti spletno stran podjetij, njihove brošure ali podjetja neposredno zaprositi za odgovore.
- Če so v razredu učenci, katerih družine ne uporabljajo kartic zvestobe, lahko **kot alternativo** opišejo informacije, ki jih trgovci med nakupovanjem zbirajo o njih. Na primer, če nakupujejo preko spleta, ali trgovci shranijo informacije o njihovih nakupih?
- **Delite in primerjajte** rezultate vsake posamezne ugotovitve.

- **Razpravljajte** o tem, kakšno prednost pridobi podjetje z zbiranjem osebnih podatkov svojih strank.
- Za konec naj učenci **razmislijo** še o tem, kaj so se naučili: So se zavedali, katere podatke trgovci zbirajo in obdelujejo o njih in njihovi družini? Ali menijo, da se ljudje na splošno zavedajo, kaj se dogaja z njihovimi osebnimi podatki? Bi bilo za ljudi koristno, če bi bili o tem bolje obveščeni?

Za najmlajše

Najmlajši učenci naj se naučijo, da so njihovi podatki **dragoceni**, da lahko ljudje zbirajo njihove podatke le, če imajo za to dober razlog in da lahko to počnejo le zelo previdno in na varen način.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši učenci naj bodo seznanjeni s tem, da dnevno ustvarimo **veliko količino** podatkov in da so **različna podjetja in organizacije** zelo zainteresirane za uporabo teh podatkov za različne namene. Naučijo naj se tudi, da ko nekdo obdeluje osebne podatke, mora ob tem spoštovati določena **pravila**, ki so postavljena zato, da nas varujejo pred zlorabami.

Moji zapiski

4. Odloči se pametno in pusti drugim, da se odločijo sami

Vsakdo se ima pravico odločiti, ali bo dovolil, da nekdo drug pridobi ali uporablja njegove osebne podatke. To pomeni, da morajo drugi upoštevati naše želje glede tega, kaj želimo ali dovolimo, da se zgodi z našimi osebnimi podatki. Tudi sami pa moramo ravnati enako, ko se srečamo z osebnimi podatki drugih ljudi – pustiti jim moramo, da o svojih podatkih odločijo sami.

Cilji

To poglavje bo učencem pomagalo pri:

- učenju o možnosti **privolitve** ali zavrnitve glede zbiranja naših osebnih podatkov;
- krejitvi zavedanja, da je privolitev mogoče **preklicati**;
- razumevanju, da morajo včasih tudi otroci **vprašati druge za njihovo privolitev**, preden na spletu delijo določeno vsebino.

Ključni poudarki

Včasih smo **dolžni** posredovati nekatere osebne podatke drugim. Če na primer želimo naročiti dostavo pice, moramo piceriji posredovati svoj naslov, sicer ne bodo vedeli, kam naj nam pico dostavijo.

V drugih primerih pa bodo nekatera podjetja želela pridobiti **več podatkov, kot je to nujno potrebno**. Morda bodo želela pridobiti več informacij o svojih strankah in uporabnikih svojih storitev, kot na primer njihovo starost, spol, najljubši hobi. Te podatke sicer lahko zahtevajo, vendar morajo hkrati povedati, kaj bodo z njimi počeli in dati posamezniku možnost, da v posredovanje podatkov **privoli** ali da posredovanje podatkov **zavrne**.

Da bi bila privolitev veljavna, mora biti **prostovoljna, izrecna, informirana in nedvoumna**. To pomeni, da:

- nas v 'privolitev' za posredovanje podatkov nihče ne sme prisiliti;
- lahko privolimo le v izrecno navedeno uporabo podatkov in ne v uporabo podatkov na splošno, recimo za kakršenkoli namen, ki si ga bodo drugi zamislili;
- nas lahko vprašajo za privolitev le, če nam podajo podrobne informacije o tem, v kaj bomo privolili; in
- je naša privolitev upoštevana le, če je bila izražena izrecno in nedvoumno.

Preden se posameznik odloči, ali bo v posredovanje svojih osebnih podatkov privolil ali bo to zavrnil, naj si vzame čas za razumevanje tega, **kateri podatki** bodo o njem zbrani, **za kakšen namen**, kdo bo **odgovoren** za njihovo zavarovanje in **kako jih lahko obvesti**, če si premisli glede svoje privolitve in zahteva, da se podatki izbrišejo. Če posamezniku navedene okoliščine niso povsem razumljive ali če se z njimi ne strinja, lahko posredovanje svojih osebnih podatkov **zavrne**.

Otrokom je včasih težko razumeti posledice privolitve v posredovanje svojih osebnih podatkov, zato **ti ne morejo veljavno privoliti** v posredovanje podatkov preden

dosežejo določeno starostjo ali zrelost. V Sloveniji je starostna meja, pri kateri lahko otrok sam poda veljavno privolitev v tako obdelavo osebnih podatkov, ki ne posega bistveno v njegovo življenje v prihodnosti, 15 let. Podjetja oz. organizacije, ki želijo pridobiti osebne podatke otrok mlajših od te starosti, morajo za privolitev **vprašati njihove starše oz. skrbnike**, ki lahko v posredovanje podatkov privolijo ali privolitev odklonijo. Kljub temu, da otroci niso vedno sposobni sami privoliti ali privolitev zavrniti, pa morajo starši oziroma skrbniki otrokova stališča upoštevati v največji možni meri. Otroci imajo namreč pravico **izraziti svoja stališča** v vseh stvareh, ki jih zadevajo.

Tudi tisti posamezniki, ki so privolili v posredovanje svojih osebnih podatkov, imajo vedno pravico, **da si premislijo**. To je še posebej pomembno pri podatkih o kraju, kjer se posameznik nahaja, pri t. i. **lokacijskih podatkih**. Posameznik je namreč lahko privolil v to, da je aplikacija na mobilnem telefonu med iskanjem poti pridobila njegove lokacijske podatke, vendar ne želi, da bi ta aplikacija tudi kasneje spremljala vsak njegov korak. Ker je do tega upravičen, ima posameznik pravico, da svoje soglasje prekliče. Naprave, ki zbirajo lokacijske podatke, morajo na to redno opozarjati uporabnike: ti lahko namreč pozabijo, da so privolili v zbiranje lokacijskih podatkov ali pa je to privolitev dala kakšna druga oseba, ki je uporabljala isto napravo.

Vsakdo, ki je sposoben dati privolitev, ima privolitev pravico tudi preklicati. Če so za otroka dali privolitev starši, lahko otrok takšno privolitev staršev prekliče, ko doseže 'privolitveno starost', če se tako odloči.

Ne nazadnje pa se moramo zavedati tudi, da če drugih ljudi ne vprašamo, ali dovolijo, da posredujemo ali objavimo njihove osebne podatke, sami lahko **posežemo v njihove pravice**. Kadar želimo na spletu objaviti fotografijo z drugimi osebami, jih moramo torej prositi za njihovo soglasje. Vprašati jih moramo, ali se z objavo strinjajo, prav tako pa moramo **spoštovati njihovo odločitev**, če se odločijo, da objave ne želijo. Če je oseba mladoletna, moramo za privolitev vprašati njihove starše ali skrbnike.

Pojmi

Privolitev

Ideje za pogovor

1. **Svobodna privolitev:** Načeloma lahko svobodno 'privolimo' v obdelavo svojih osebnih podatkov le takrat, ko lahko tako obdelavo svobodno tudi zavrnemo. Včasih pa so tisti, ki od nas zahtevajo privolitev, v posebnem položaju (na primer, ker so zelo priljubljeni), zaradi česar je obdelavo osebnih podatkov težko zares svobodno zavrniti. Učenci naj razmislijo o tem, ali se počutijo resnično 'svobodne' pri uporabi ali prenehanju uporabe spletnih storitev in aplikacij, ki jih redno uporabljajo in ki o njih zbirajo osebne podatke, kot so na primer različna družbena omrežja. Ob tem naj otroci razmišljajo o naslednjem: Zakaj dejansko uporabljajo te storitve in ne katerih drugih? Je to morda zaradi tega, ker jih uporablja večina prijateljev, ki jih poznajo? Se počutijo pod pritiskom, da jih morajo zaradi tega uporabljati tudi sami?

Priporočene dejavnosti

1. **Pogoji uporabe:** Ta vaja je namenjena tistim učencem, ki so že dovolj stari ali zreli, da lahko privolijo v obdelavo svojih osebnih podatkov. Cilj vaje je prikazati, da si pred 'privolitvijo' včasih ne vzamemo dovolj časa, da bi se ustrezno poučili o tem, v kaj bomo privolili.

- Učenci naj najprej **napišejo ime** aplikacije ali spletne storitve, ki jo posebej pogosto uporabljajo in ki zbira njihove osebne podatke. Priporočeno je, da ne izberejo vsi iste storitve, temveč skupaj izberejo vsaj nekaj različnih.
- Učenci naj nato napišejo **vse, kar so si zapomnili** iz 'pogojev uporabe' ali 'politik zasebnosti' posamezne storitve, ki naj bi posameznikom pojasnila, kaj podjetje počne z njihovimi podatki in s katero so se morali strinjati, preden so se v aplikacijo registrirali. Tudi v primeru, če se ne spomnijo vsebine pogojev uporabe in politik zasebnosti, naj se poskušajo spomniti vsaj, kje so se srečali s temi pogoji.
- Po tem, ko bodo svoje odgovore zbrali in zapisali, naj jih primerjajo z dejanskimi 'pogoji uporabe' oz. 'politikami zasebnosti', in sicer tako, da jih preverijo v aplikaciji oz. storitvi.
- Na koncu te naloge naj se učenci pogovorijo o tem, kaj so se naučili iz te izkušnje: Ali učenci vedo, kaj jim podjetja sporočajo? So si kadarkoli vzeli čas in prebrali pogoje uporabe in politike zasebnosti? Če da, ali menijo, da so napisane na uporabniku prijazen način?

Za najmlajše

Najmlajši učenci morajo vedeti, da **ne smejo nikoli posredovati svojih osebnih podatkov** brez soglasja svojih staršev. Prav tako morajo razumeti, da ne smejo nikoli objavljati podatkov o drugih ljudeh (vključno s slikami in videoposnetki), ne da bi jih prej vprašali za soglasje.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši učenci morajo pridobiti **veščine, potrebne za to, da lahko podajo ustrezno privolitev (ali zavrnitev)**: ko so soočeni s situacijo, da nekdo od njih zahteva osebne podatke, se morajo prepričati, da razumejo, za kakšen namen oseba potrebuje te podatke, katere podatke potrebuje, kdo jih bo hranil in kako lahko z njo stopi v stik, če bi želel več informacij ali če si glede svoje odločitve premisli. Učenci morajo razumeti, da lahko vedno rečejo ne in da lahko glede česarkoli, kar niso razumeli, postavijo dodatna vprašanja. Prav tako morajo razumeti, da morajo tudi sami pred **uporabo osebnih podatkov drugih oseb te prositi za soglasje** in spoštovati njihovo odločitev.

Moji zapiski

5. Spletna identiteta

Kako odraščati s spletno identiteto? Naši podatki, ki se nahajajo na spletu, imajo lahko resne posledice za naše življenje, zato je pomembno, da se vprašamo, katere podatke naj bi delili o sebi, kdaj in pod kakšnimi pogoji.

Cilji

To poglavje bo učencem pomagalo:

- postati bolj ozaveščeni o svoji prisotnosti na spletu in pridobiti bolj kritičen odnos do razkrivanja svojih podatkov na spletu;
- razmisliti o pomenu posameznikove **spletne identitete**;
- razmisliti o tem, kako lahko nadzorujejo svoje digitalne odtise, ki jih puščajo na spletu.

Ključni poudarki

Zbir vseh informacij, ki jih je o posamezniku mogoče pridobiti na spletu, imenujemo **'spletna identiteta'** oziroma posameznikova 'prisotnost na spletu'. Zgolj s poznavanjem našega imena si lahko druge osebe, ki nas sicer ne poznajo, o nas ustvarijo vtis ali začetno mnenje. Spletno identiteto lahko razumemo kot element naše **'identitete'**, ki ima več različnih razsežnosti: v očeh babice nismo enaki kot v očeh najboljšega prijatelja, naše obnašanje se razlikuje, kadar smo v svoji sobi ali kadar nakupujemo v trgovini, prav tako nas morda sošolci dojemajo drugače kot vrstniki, ki smo jih srečali med poletnimi počitnicami.

Ljudje čedalje več uporabljamo internet, zato so postale naše **'spletne identitete'** in naš **'spletni ugled'** zelo pomembni. Kadar nekdo išče službo ali se želi prijaviti za štipendijo, lahko delodajalci oz. institucije za štipendiranje že s kratkim pregledom spleta pridobijo veliko dodatnih informacij o kandidatu. Če jim te informacije niso všeč, lahko kandidata enostavno ne zaposlijo oz. mu ne podelijo štipendije. Tudi v zasebnem življenju se pogosto dogaja, da spoznamo nekoga, za katerega bi si želeli, da postane naš prijatelj ali partner, ta oseba pa bo o nas na spletu poiskala dodatne informacije. Informacije na spletu nam lahko pogosto škodijo, nas spravijo v zadrego ali v neprijeten položaj.

Naša 'spletna identiteta' ni nikoli povsem enaka naši dejanski identiteti. V določenih primerih je naša 'spletna identiteta' še posebej **zavajujoča**, in lahko v ljudeh pusti vtis, da smo storili kaj, česar v resnici nismo, ali ljudi spominja na dogodke, ki jih sami štejejo za stvar preteklosti ali bi jih radi pozabili.

V Evropi je zaradi tega sedaj priznana tudi **'pravica do pozabe'**, s katero lahko posameznik pri spletnih iskalnikih zahteva, da umaknejo povezave do rezultatov iskanja, ki so **neprimerni ali nepopolni**. Sam obstoj te pravice dokazuje, da imajo rezultati, ki jih posamezniki najdejo o nas med spletnim brskanjem, dejanske posledice tudi za naše resnično življenje.

Vseeno pa ta pravica ne pomeni, da lahko kadarkoli zahtevamo izbris naših osebnih podatkov s spleta. Celotako, ko imamo pravico zahtevati izbris določenih podatkov, **to v praksi ni tako enostavno**. Lahko se celo zgodi, da so si posamezniki, ne glede

na izbris s spleta, vsebino že shranili na svoje računalnike ali druge naprave in jo ponovno delili z drugimi.

Zato je resnično najbolje, da **dvakrat premislimo**, preden karkoli objavimo na spletu. Mladoletniki se morajo zavedati, da so vsi podatki o njih kot 'digitalne drobtinice' ali 'spletni odtisi,' ki bodo nekega dne **vodili do njih** in ki jih je **zelo težko izbrisati**. Nekateri je celo tako težko izbrisati, da je o njih bolje razmišljati kot o 'digitalnih tatujih,' ki nas bodo spremljali vse življenje.

Pojmi

Spletna identiteta

Primeri iz resničnega življenja

- Nekega Španca so zalotili pri uriniranju v javnosti in mu zaradi tega izrekli globo. Špansko pravo določa, da policija tak prekršek objavi v uradnem glasilu na spletu, če ne pozna naslova, kamor bi poslala položnico za plačilo globe. Španec se je kasneje zaposlil kot ravnatelj na šoli. Učenec te šole je z uporabo spletnega brskalnika odkril izrečeno kazen in to informacijo delil s preostalimi učenci. To je resno vplivalo na ravnateljev ugled med učenci, zaradi česar je bilo njegovo delo zelo oteženo.
- Med uro zgodovine na fakulteti je madžarski študent posnel nekaj fotografij, na katerih je bilo jasno razviden njegov obraz in razni nacistični simboli. Nekdo je slike objavil na spletu, nato pa so se avtomatično prikazale med rezultati iskanja, kadar so ljudje v spletni iskalnik vpisali ime študenta. Ker je študenta skrbelo, da bi to lahko vplivalo na njegove možnosti zaposlitve, je zaprosil ponudnike spletnih iskalnikov, da njegovega imena ne povezujejo več z navedenimi slikami. S pomočjo organov za varstvo osebnih podatkov mu je to tudi uspelo.

Nasveti

Se na spletu nahajajo vaši podatki, ki bi jih želeli izbrisati?

- Najprej se obrnite na osebo, ki je podatke objavila, in jo prosite, da podatke izbriše.
- Če ste podatke objavili sami, jih lahko poskusite tudi izbrisati sami. Vse spletne storitve naj bi posameznikom omogočale, da izbrišejo svoj profil ali uporabniški račun, če tako želi.
- Če zgornji koraki ne vodijo do uspeha, kontaktirajte osebo ali podjetje, ki ima v lasti spletno stran oz. platformo, na kateri so podatki objavljeni.
- Če ne deluje nič od navedenega, prosite za pomoč osebo z več znanja, ki ji zaupate. Za pomoč se lahko obrnete tudi na organe, ki skrbijo za varstvo osebnih podatkov.

Ideje za pogovor

1. **Zakaj je moj spletni ugled sploh pomemben?** Učenci naj razmislijo o tem, kdaj in zakaj so njihove spletne identitete pomembne. To lahko storijo predvsem tako, da:

- Razmislijo o **tipičnih situacijah**, v katerih ljudje navadno po spletu iščejo podatke o drugih osebah. Taki primeri so lahko povezani z delom (Ali bi po spletu preverili osebo, preden bi ji ponudili zaposlitev v svojem podjetju?); sobivanjem (Bi po spletu preverili osebo, preden bi z njo delili stanovanje?); družbenimi odnosi (Ali obstaja verjetnost, da vas bodo osebe, ki jih boste spoznali v prihodnosti, preverile po spletu?) ipd.
- Razmislijo o **posebnih skupinah ljudi**, za katere bi lahko bil spletni ugled zelo pomemben. Učenci naj razmislijo o tem, kaj bi se zgodilo, če bi se kdo izmed njih kdaj začel ukvarjati s politiko, postal slavni igralec ali vrhunski športnik? Ali bi ostale ljudi zanimala informacije, ki jih je mogoče dobiti po spletu? Bi si morda takrat želeli, da nekaterih podatkov ali slik ne bi bilo na spletu?

2. **Kaj se vam zdi, da resnično ne sodi na splet?** Učenci naj premislijo o tem, katere vsebine so posebno problematične, če so prosto dostopne na spletu. Pri tem lahko razmišljajo o svojih osebnih izkušnjah in se skušajo spomniti, ali so že kdaj videli ali prebrali kakšno informacijo, zaradi katere so si o določeni osebi izoblikovali slabo mnenje. Razmislijo lahko na primer:

- O podatkih, ki so lahko **preveč intimni za objavo**: Ali obstajajo vsebine, za katere je pametneje, če jih nikoli ne bi objavili na spletu? Katere in zakaj?
- O podatkih, ki jih je mogoče **razumeti narobe**: Ali obstajajo podatki, ki jih je mogoče na enostaven način vzeti iz konteksta? Ali obstajajo nejasne in dvoumne fotografije, ki lahko vodijo do napačnih interpretacij? Obstajajo spletni profili, na katerih si je moč ustvariti le delno predstavo o osebi?
- O podatkih, ki lahko **hitro postanejo nepopularni**: Ali obstajajo vsebine, ki so danes zanimive, že jutri pa so lahko povsem iz mode? Vas je bilo kdaj sram zaradi dejanj, ki ste jih storili pred več leti?

Priporočene dejavnosti

1. Učenci naj z uporabo spleta **raziščejo, kateri podatki o njih so na voljo javnosti**. V nekaterih primerih lahko to vodi do nepričakovanih odkritij. Otroci lahko odkrijejo, da so informacije, za katere so mislili, da so zaupne, dostopne širši javnosti ali da so informacije, ki naj bi bile dostopne le njihovim (spletnim) prijateljem, dostopne vsakomur. Da bi preprečili morebitne neprijetne situacije, naj učenci to nalogo opravijo sami, najbolje doma. Kasneje se lahko o tem, kaj so se naučili iz naloge, **pogovorite** v razredu ali pa lahko učenci **o tem napišejo spis**.

2. Še ena uporabna naloga je, da učenci **na spletu preverijo informacije o drugih osebah**, predvsem o osebah, s katerimi so si v sorodu ali so z njimi povezani na kakšen drug način:

- Učenci se lahko razdelijo v skupine in poskušajo v vnaprej določenem času na spletu najti kar največ možnih podatkov **o svojem učitelju**. Preden učenci pričnejo s to nalogo je zelo priporočljivo, da učitelj najprej sam obširno razišče splet in ugotovi, katere spletne informacije o njem so na voljo, da bi se izognil neprijetnim presenečenjem. Ko se čas za nalogo izteče, lahko skupine primerjajo pridobljene informacije in se pogovorijo o naslednjih vprašanjih: Ali so o svojem učitelju izvedeli kaj, česar prej niso vedeli? Ali menijo, da bi moral učitelj katere od najdenih informacij izbrisati s spleta? Zakaj?
- Še ena od možnih nalog pa je, da učenci preverijo, ali lahko na spletu najdejo osebo, ki ima enako ime kot oni sami. Nekatero od najdenih primerov lahko izberete, nato pa naj učenci v manjših skupinah poskusijo najti vse javno dostopne informacije o osebi z istim imenom. Vsaka skupina lahko nato pripravi predstavitev te osebe, kakor si jo predstavljajo glede na zbrane podatke. Po opravljeni nalogi se lahko pogovorite o naslednjih vprašanjih: Ali lahko pridobimo zelo podrobno predstavo o osebi zgolj s spletnim iskanjem? Kaj bi se lahko zgodilo, če bi kdo iskal informacije o učencu, ki ima enako ime kot nekdo drug?

Za najmlajše

Najmlajši učenci naj se naučijo, da si ljudje podatke, ki so na spletu, lahko razlagajo po svoje in da drobci informacij, ki jih splet vsebuje o nas, dajo ljudem določeno predstavo o tem, kakšni smo. Zaradi tega moramo vsi dvakrat premisliti, preden na spletu karkoli objavimo.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši učenci morajo razumeti, da imajo lahko spletne informacije hude posledice za naša življenja, zato si zaslužijo vso potrebno skrb. Glavno vodilo naj bo, da učenci na spletu ne delijo tistih informacij, ki jih ne bi želeli deliti s širšo javnostjo, denimo v gledališču.

Moji zapiski

6. Spletno oglaševanje

'Biti povezan' ne pomeni samo aktivno objavljati in deliti informacije, ki jih sami izberemo. Kadarkoli namreč uporabljamo elektronske naprave, lahko te ustvarjajo in drugim posredujejo podatke o nas in o tem, kaj počnemo. Ti podatki so še posebej dragoceni za podjetja, ki prodajajo oglaševalski prostor, zato pogosto zbirajo naše podatke s ponujanjem 'brezplačnih' storitev.

Cilji

To poglavje bo učencem pomagalo pri:

- spoznanju, da so njihove spletne aktivnosti pogosto pod nadzorom;
- razumevanju, da jim podjetja ponujajo oglase in izdelke na podlagi njihovega predhodnega obnašanja na spletu.

Ključni poudarki

Kadarkoli uporabljamo računalnik, pametni telefon, tablico, igralno konzolo ali katerokoli drugo napravo za komuniciranje ali napravo, ki se lahko poveže v splet, **ustvarjamo podatke**. Nekateri od teh podatkov **povedo, kaj počnemo**: to so spletne strani, ki smo jih obiskali, videoposnetki, ki smo si jih ogledali, igre, ki smo jih igrali, osebe, s katerimi smo izmenjali sporočila, besede, ki smo jih vtipkali v spletni iskalnik, in mnogi drugi podatki. Nekateri podatki **povedo, kje se nahajamo**: ti podatki nas lahko locirajo na zemljevidu ali nas na primer povežejo s krajevno različico spletne strani. Nekateri podatki pa so **podatki o nas** (naša telefonska številka, naslov elektronske pošte, vsi podatki, ki nas ločijo od drugih oseb). Vsi ti podatki omogočajo podjetjem, da si ustvarijo zelo natančno sliko o tem, **kdo smo**, kakšno življenje živimo, **kaj imamo radi** in **za kaj radi trošimo denar**. Zelo verjetno je, da imajo podjetja precej natančen uvid v to, koliko denarja pravzaprav sploh imamo. Podjetja in druge organizacije uporabljajo vse te informacije za to, da ljudi **'profilirajo'** in jih razvrščajo v različne kategorije.

Dejstvo je, da se ne **zavedamo** vedno, v katere zbirke se zabeležijo naši osebni podatki, kljub temu, da bi nam moral vsak, ki zbira naše podatke, to jasno povedati. Ljudje čedalje bolj in kot po tekočem traku sprejemamo **'pravila uporabe'** pred uporabo posamezne spletne storitve ali pred namestitvijo določene aplikacije, ne da bi jih sploh prebrali. Tudi ko jih preberemo, nam ta pogosto sploh niso razumljiva, kar še toliko bolj velja za mlajše osebe.

Podobno velja tudi za spletne strani, ki za zbiranje osebnih podatkov uporabljajo **'piškotke'**. Spletne strani so dolžne obvestiti svoje uporabnike o tem, katere njihove podatke zbirajo in za kakšne namene ter jim ponuditi možnost, da uporabo določenih piškotkov sprejemejo ali odklonijo. Kljub temu pa večina ljudi nima časa, da bi razmišljala o piškotkih na vsaki spletni strani ali ima težave z razumevanjem, zakaj je takšno zbiranje podatkov sploh problematično.

Večina spletnih strani svoje obiskovalce profilira na podlagi njihovega spletnega obnašanja z namenom, da **proda svoj oglaševalski prostor**. Če spletno stran pogosto obiskujejo otroci, bo spletna stran svoj oglaševalski prostor poskušala prodati podjetjem, ki prodajajo igrače. Podjetja so celo sposobna **prilagoditi vsak posamezen oglas temu, kar zanima posameznega obiskovalca strani**. Ko bodo

denimo otroci, ki imajo radi sestavljanke, obiskali določeno spletno strani, jim bo ta spletna stran lahko ponudila oglas za sestavljanke.

Takšnim praksam pravimo 'vedênjsko' oz. 'ciljno oglaševanje'. Mladoletniki se morajo zavedati, da je prikazana vsebina na spletnih straneh včasih namenjena izključno njim in da je do tega prišlo na podlagi njihovega predhodnega vedênja. Rezultati spletnega brskanja so deloma rezultat tega, kar splet 've o nas', velikokrat pa izpostavljajo tudi izdelke, ki jim posebno pozornost namenjajo spletne trgovine.

Otroci morajo razumeti, da podjetja, ki svoje storitve ponujajo 'brezplačno', to počnejo zato, ker **zaslužijo denar** s prodajanjem podatkov o nas, ki so jih pridobili, ko smo brezplačno uporabljali njihove storitve. Več ljudi kot bodo take storitve privabile, več denarja bodo ponudniki zaslužili; zaradi tega se jim 'brezplačno' ponujanje storitev pravzaprav zelo izplača.

Pojmi

Vedenjsko oglaševanje

Profiliranje

Ideje za pogovor

1. **Ali plišasti medvedki vohunijo za otroki?** Nekatera podjetja, tudi takšna, ki prodajajo otroške igrače, razvijajo t.i. 'pametne igrače.' Te igrače omogočajo interakcijo z otroki in pošiljajo podjetju informacije o njih. Te informacije so v osnovi sicer namenjene temu, da je odziv igrače bolj realističen in zanimiv, seveda pa omogočajo podjetjem tudi zbiranje podatkov o otrocih. Učenci naj premislijo o tem, ali jim je všeč, da imajo plišasti medvedki in lutke vgrajene kamere in mikrofone, ki lahko posnamejo zvok in sliko, posnetke pa nato posredujejo podjetju. Bi si tudi sami želeli kupiti tako igračo? Če da, ali menijo, da bi morali imeti možnost, da take funkcije izklopijo? Kaj pa, če bi igračo pozabili izklopiti, ta pa bi zabeležila podatke, za katere ne bi želeli, da jih kdorkoli izve?

2. **Enake možnosti.** Kadar smo na spletu, so nekatere prikazane informacije odvisne od tega, kaj podjetja mislijo, da nas zanima ali da bi želeli kupiti. Zaključki podjetij o tem, kaj nas zanima, pa temeljijo na podatkih, ki so jih zbrali o nas, oziroma celo od njihove interpretacije teh podatkov. To pomeni, da bodo učenci istega razreda videli različne oglase, ko bodo obiskali isto spletno stran. Včasih vsebina oglasov ne bo imela bistvenega vpliva na vsakdanje življenje – nekateri učenci bodo videli eno vrsto oblačil, drugi pa drugo vrsto. Lahko pa se zgodi, da so razlike večjega pomena. Morda nekateri učenci vidijo oglase za potovanja, ki jih drugi ne morejo videti, oglase za različne šole ali univerzitetne programe, oglase o različnih možnostih štipendiranja ali celo o različnih ponudbah za delo. Učenci naj razmislijo o tem, ali se jim tako razlikovanje zdi pošteno in naj pomislijo na primere, ko bi to lahko predstavljalo težavo. Razmislijo lahko tudi o možnih načinih, kako se s tem spoprijeti.

Priporočene dejavnosti

1. **Anonimne informacije.** Naslednja vaja spodbuja razmišljanje o informacijah, ki jih je mogoče izpeljati in pridobiti iz naših spletnih aktivnosti in preferenc.

- Vsak učenec naj si določi **izmišljeno ime**, s katerim bo skrnil svojo pravo identiteto. Pod tem imenom naj na list papirja zapiše in izpolni **rubrike**, ki jih bo učitelj, upoštevaje starost otrok v razredu, predhodno določil. Te so lahko: najljubši TV programi, najljubša oblačila, najljubši šport, poznavanje različnih jezikov, najljubša glasba, zadnji film, ki so si ga ogledali, zadnja prebrana knjiga ipd. V tej fazi učitelj še ne sme razložiti namena te igre.
- Vse liste papirja naj učenci nato premešajo. Učitelj naj izbere naključen list papirja in naglas prebere njegovo vsebino. Avtor besedila se mora po najboljših močeh potruditi, da ne razkrije svoje identitete, drugi učenci pa naj poskušajo **uganiti**, kdo je avtor besedila. Ali jim to lahko uspe že na podlagi ene informacije? Morda na podlagi dveh? Treh?
- Kasneje, ali če nihče ni uganil, kdo je avtor, naj vsi učenci poskusijo premisliti, **koga bi zanimali** podatki osebe s takšnim profilom. Ali bi ti podatki lahko imeli gospodarsko vrednost tudi za nekoga, ki ne ve, kdo je avtor?
- Vajo je mogoče **ponoviti** večkrat in pri tem izbrati različne načine profiliranja.
- Starejši učenci lahko razmišljajo tudi o tem, kako lahko podjetja na spletu dobijo informacije, ki so jih zapisali na liste papirja. Kdo hrani podatke o tem, kar smo na spletu iskali? Katere spletne strani ponujajo možnost, da izrazimo, kaj nam je 'všeč'? Kdo hrani informacije o izdelkih, ki smo jih pregledovali? Kdo hrani informacije o videoposnetkih, ki si jih radi pogledamo?

Za najmlajše

Najmlajšim otrokom je treba predstaviti, da obstaja veliko elektronskih naprav, ki jih uporabljajo (ali ki jih bodo verjetno kmalu začeli uporabljati), ki so povezane v splet in **zbirajo podatke o njihovih življenjih**. To so lahko pametni telefoni, računalniki, tablice, igralne konzole ipd. Z uporabo teh naprav poskušajo podjetja pridobiti čim več informacij o tem, kaj radi počnemo, vse z namenom, da nam lahko prodajo čim več svojih izdelkov in storitev.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši učenci naj se naučijo, kako lahko različne naprave, ki jih uporabljajo, sledijo njihovim aktivnostim na spletu. Razumeti morajo tudi, da določene informacije, ki jih vidijo na spletu, kot denimo oglasi, morda niso povsem enaki tistim, ki jih vidijo drugi.

Moji zapiski

7. Kako ohraniti skrivnosti res skrite?

Skrb za varstvo naših podatkov se začne z nami. Za to, da bi bili naši podatki na varnem, moramo biti previdni in sprejeti nekaj osnovnih tehničnih previdnostnih ukrepov.

Cilji

To poglavje bo učencem omogočilo, da:

- se zavejo nevarnosti, ki lahko ogrozijo njihove podatke;
- se naučijo, kako bolje zaščititi svoje podatke;
- spoznajo '**nastavitve zasebnosti**';
- postanejo pozorni na '**krajo identitete**' in '**ribarjenje podatkov**'.

Ključni poudarki

Svoje **digitalne podatke** hranimo na različnih mestih. Nekateri so shranjeni na fizičnih napravah, ki jih imamo pri sebi, kot na primer na računalnikih, tablicah ali pametnih telefonih. Nekatero druge podatke pa hranijo druge osebe in lahko do njih dostopamo tako, da se vpišemo v svoj račun ali profil. Pomembno je, da z ustreznimi ukrepi zagotovimo, da so **naši podatki varni**.

Poskrbeti moramo, da svoje naprave zaščitimo, npr. z zaklepanjem in določitvijo gesel, kar bo preprečilo ljudem dostop do naših naprav in podatkov.

Zaščititi moramo tudi naše spletne profile in račune. Glede na to, da do njih dostopamo praviloma z geslom, je ključnega pomena, da so **gesla varna** in jih poznamo **izključno mi**.

Varna hramba gesel za zasebne račune in profile pomeni, da jih moramo zadržati **strogo in izključno zase** in da jih **ne delimo z nikomer**, niti z najboljšim prijateljem ali ljubeznijo svojega življenja. Skrb za varnost naših gesel je **naša odgovornost**, naša skrivnost, ki je ne smemo deliti z nikomer.

Učenci se morajo zavedati, da če jih nekdo prosi za njihovo zasebno geslo, kot dokaz resničnega prijateljstva ali ljubezni, mu/ji ga ne smejo povedati. To bi namreč lahko ogrozilo njihove podatke in podatke vseh njihovih kontaktov. Oseba, ki sprašuje za geslo, bi v resnici morala kot dokaz svojega prijateljstva in ljubezni v celoti spoštovati njihovo zasebnost in **prenehati s takšnimi predlogi**.

Na spletu moramo imeti vedno pod nadzorom, kaj se dogaja z našimi podatki. To lahko učinkovito storimo tako, da pri vsaki storitvi, ki jo uporabljamo, preučimo '**nastavitve zasebnosti**'. Nastavitve zasebnosti so mehanizmi, ki omogočajo uporabnikom storitve, da se vsaj do določene mere lahko odločijo, kdo bo videl njihove informacije in vsebine na spletnem profilu.

'Nastavitve zasebnosti' bi morale uporabnikom pomagati pri nadzoru njihovih podatkov, a vendar jih **ni vedno enostavno** uporabljati. Včasih obstaja več različnih nastavitvev, s katerimi upravljamo informacije v profilu, sprejemamo odločitve o tem,

kaj se bo zgodilo z objavami in se odločamo, kdo lahko vidi komentarje na sporočila drugih oseb ipd.

Pomembno je, da mladoletniki pri uporabi spletnih storitev:

- ne delijo javno informacij, kot so njihov naslov, telefonska številka ali elektronska pošta;
- se dobro zavedajo, katere objavljene informacije bodo dostopne vsem in katere le določenim ljudem ter katerim;
- vedo, katere informacije o njih lahko pridobijo drugi ljudje, ko vpišejo v iskalnik njihovo ime ali vzdevek.

Pri skrbi za varnost naših podatkov in ne nazadnje denarja moramo biti pozorni tudi, kako uporabljamo svojo elektronsko pošto. Nekatera sporočila, ki jih prejmemo, namreč lahko predstavljajo **prevaro** ali goljufijo. Na elektronski naslov lahko prejmemo sporočilo, da smo zadeli nagrado ali podedovali bogastvo od nekoga, za čigar nismo slišali še nikoli. Da prišli do izmišljene nagrade ali neobstoječega denarja, osebe od nas zahtevajo določene osebne podatke. A te podatke bodo nepridipravi uporabili zgolj za to, da bodo od nas pridobili denar ali kakšno drugo korist.

Posebej nevarna praksa je '**ribarjenje podatkov**' ali *phishing*. Pri tem uporabnik prejme sporočilo na videz zaupanja vrednega podjetja, ki želi pridobiti dostop do **osebnih podatkov** posameznika. Sporočila na prvi pogled zglejajo tako, kot bi jih poslala banka, ponudnik elektronskega naslova, ali družba, ki ponuja nakup spletnih iger ali aplikacij, a v resnici ni tako. Pošiljatelj nam sporoči, da za izvajanje storitve nujno potrebuje naše geslo ali druge podatke kot npr. datum rojstva, telefonsko številko ali naslov. Te podatke nato uporabijo za pridobivanje dostopa do naših spletnih računov, in sicer kot bi to storili v našem imenu, saj razpolagajo z našimi osebnimi podatki. Temu pravimo tudi '**kraja identitete**'. Zgolj z nekaj pridobljenimi osebnimi podatki lahko zlonamerneži poskušajo ukrasti celo otrokov denar ali denar njegovih staršev.

Mladoletniki morajo biti zaradi tega še **posebej previdni**, ko prejmejo tovrstno elektronsko pošto in ne smejo **nikoli deliti zaupnih informacij**, tudi če je sporočilo skrb vzbujajoče ali deluje nujno.

Pojmi

Kraja identitete

Ribarjenje podatkov

Nasveti

Nasveti za učence glede zavarovanja svojih osebnih podatkov:

- Zaklenite svoje naprave tako, da boste edini, ki jih lahko odklene, npr. z geslom.
- S pregledom zgodovine brskanja v spletnem brskalniku lahko ljudje vidijo, katere spletne strani ste si ogledali. Kadar ne želite, da bi se to zgodilo, lahko vedno izberete ukaz, s katerim si brskalnik ne zapomni iskanih nizov; lahko

pa tudi izbrišete zgodovino strani, ki so že shranjene (običajno v zavihku 'orodja').

- Kadar želite na svoj pametni telefon namestiti aplikacijo, vedno preverite, do katerih informacij želi aplikacija dostopati.
- Kadar v elektronski predal prejmete neželjeno pošto ali 'spam', ne smete odpirati priponk – enostavno ignorirajte pošto. Vsebuje namreč lahko povezavo do škodljivih programov.
- Ustvarite **varna gesla** na način, ki vam bo omogočal, da si jih zapomnite:
 - Za geslo ne uporabljajte svojih osebnih podatkov, kot npr. svojega rojstnega dneva.
 - Gesel ne shranjujte v bližini svojega računalnika, telefona ali tablice.
 - Poskušajte uporabljati dolga gesla, ki so sestavljena iz različnih vrst posebnih znakov: v gesla vključite male in velike črke, številke, posebne znake.
 - Izogibajte se geslom, ki vsebujejo znake, ki so drug poleg drugega na tipkovnici.
 - Enostavno si boste zapomnili gesla, ki izhajajo iz stavka, kot na primer: Rad Imam Močna Gesla, Ki Skrbijo Za Mojo Zasebnost: RIMGKSZMZ.
 - Ne pozabite se odjaviti, ko uporabljate javne računalnike ali naprave, ki jih delite z drugimi.
 - Ne pozabite redno spreminjati svojega gesla.
- Kadar prejmete elektronsko pošto, ki zahteva kot odgovor vaše osebne podatke, gre morda za prevaro. Vzamite si čas in jo pozorno preberite, preverite vse podrobnosti in ko imate priložnost, na spletu preverite, ali je že kdo drug prejel podobno sporočilo. To lahko storite tako, da v spletni brskalnik vpišete katerega izmed stavkov, ki so navedena v prejetem sporočilu. Zapomnite si, da **ne smete nikoli posredovati svojih gesel** po elektronski pošti. Podjetja ne bodo nikoli zahtevala, da jim zaupne podatke posredujete na tak način, torej po elektronski pošti. Če ste prejel takšno elektronsko pošto, gre najverjetneje za poskus **ribarjenja podatkov**.

Priporočene dejavnosti

1. **Nastavi svojo zasebnost.** Namen te naloge je pomagati učencem razumeti pomen 'nastavitve zasebnosti' pri spletnih storitvah ali aplikacijah, ki jih uporabljajo. Učenci naj:

- Izberejo spletno storitev ali mobilno aplikacijo, ki jo pogosto uporabljajo in ki vsebuje 'nastavitve zasebnosti' ali različne možnosti določanja zasebnosti. Učenci naj izbirajo med različnimi storitvami ali aplikacijami, da bodo lahko na koncu primerjali ugotovitve. Nekateri učenci lahko delajo tudi skupaj ali v paru na isti napravi.
- Nato naj **opišejo**, kako storitev deluje, če uporabnik, ko začne uporabljati storitev, ne spremeni nobene od nastavitve zasebnosti. Z drugimi besedami se sprašujemo po tem, kakšne so '**privzete nastavitve zasebnosti**'? Kaj bi se zgodilo, če se uporabnik samo registrira? So informacije s profila dostopne vsakomur, ki išče podatke s pomočjo spletnih brskalnikov? Ali tak profil

vsebuje tudi podatke, kot so uporabnikovo pravo ime, datum rojstva, slika, na kateri je prepoznaven obraz? Kaj se bo zgodilo s podatki ali slikami, ki jih uporabnik pošlje drugim osebam ali po tem, ko jih objavi na takšnem profilu?

- V naslednjem koraku naj **ugotovijo**, katere možnosti nastavitve zasebnosti so na voljo uporabnikom. Kaj lahko dejansko spremenijo? Lahko nastavijo svoj profil kot zaseben? Lahko delijo informacije samo z nekaterimi osebami? Lahko resnično nadzirajo, kdo bo dostopal do informacij?
- Če so v razredu otroci, ki ne uporabljajo nobenih spletnih storitev ali aplikacij z nastavitvami zasebnosti, lahko kot alternativo tej nalogi ugotovijo, kakšne so njihove **navade glede delitve informacij v resničnem življenju**. Katere informacije o njih lahko ljudje pridobijo, ko jih srečajo na ulici? Katere informacije in slike delijo z drugimi? Ali lahko spremenijo svoje 'nastavitve zasebnosti', če bi si to želeli? Kako? Pomislijo lahko na primer na nošenje sončnih očal, deljenje informacij pod pogojem, da druga oseba obljubi, da jih ne bo naprej delila z nikomer ipd.
- V zaključku naloge naj učenci med seboj **delijo, primerjajo in se pogovorijo** o svojih ugotovitvah. Obravnavajo lahko naslednja vprašanja: So se v celoti zavedali 'nastavitve zasebnosti' pri storitvah, ki jih uporabljajo? Ali menijo, da jim storitve resnično dovolijo, da nadzirajo svoje podatke? Je pri storitvi ali aplikaciji enostavno najti nastavitve zasebnosti? So te razumljive in jih je enostavno uporabljati?

2. Kako oblikujemo svojo zasebnost? Ta naloga je namenjena mlajšim otrokom, z namenom, da premislijo, kako vsakodnevno oblikujejo svoje želje in potrebe glede zasebnosti, torej katera so različna 'orodja' in strategije, ki jih pri tem lahko uporabimo.

- Učenci naj sami ali v manjših skupinah **navedejo** različne skupine oseb, s katerimi delijo različne vrste informacij. To so lahko na primer 1) mama in oče; 2) bratje in sestre; 3) prijatelji; 4) sošolci; 5) učiteji in ostali odrasli, ki jih dobro poznajo; 6) popolni neznanci. Obstajajo lahko tudi druge kategorije, kot npr. 'res najboljši prijatelj', 'sosed', 'stari starši in drugi člani družine', 'najljubša igrača' ipd. Otroci naj sami ugotovijo, katere so tiste skupine, ki so relevantne za njihovo življenje.
- Učenci naj za vsako skupino ljudi **navedejo** tiste informacije, ki jih delijo samo s to skupino. Na primer: Ali obstajajo stvari, ki bi jih povedal samo svojemu (najboljšemu) prijatelju? S kom od navedenih oseb se družijo, ko imajo oblečeno pižamo? Ali mislijo, da obstajajo informacije, za katere je v redu, če jih pozna tvoja učiteljica, ne pa tudi popolni neznanci?
- Razred naj nato **združi** navedene odgovore ter se pogovori o tem, kako se **lahko prepričamo**, da delimo le tiste podatke, ki jih želimo, in le s tistimi osebami, s katerimi jih želimo deliti. Na primer: na ulico ali v trgovino ne gremo v pižami, prijateljem povemo stvari šele takrat, ko drugih ni okoli nas, včasih šepetamo, včasih prosimo ljudi, da obdržijo skrivnost zase ipd.
- Učitelj naj učencem **pojasni**, da zasebnost pomeni nadzor nad tem, kaj posamezni ljudje vedo o nas. Tudi na spletu se moramo, prav tako kot v resničnem življenju, potruditi, da varujemo svoje podatke in jih imamo pod nadzorom.

Za najmlajše

Najmlajši otroci se morajo naučiti, da tako kot obstajajo določeni ljudje, ki bodo morda ukradli naše stvari, obstajajo tudi ljudje, ki lahko ukradejo naše podatke. Zaradi tega morajo biti previdni pri tem, kako ravnajo s svojimi podatki. Premisliti morajo, kje jih hranijo, in jih nikoli ne smejo posredovati neznancem.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši oz. bolj zreli učenci se morajo naučiti odgovornega ravnanja s svojimi podatki. Imeti morajo močna, varna gesla, ohraniti gesla zase in biti pozorni na morebitne primere ribarjenja za podatki. Prav tako morajo dobro poznati 'nastavitve zasebnosti' tistih storitev in aplikacij, ki jih uporabljajo.

Moji zapiski

8. Družina, zasebnost in varstvo osebnih podatkov

Vloga staršev pri varovanju zasebnosti in osebnih podatkov otrok je izjemno pomembna. Včasih pa lahko v zasebnost svojih otrok preveč posegajo tudi starši.

Cilji

S tem poglavjem želimo, da bi učenci:

- spoznali, kako jim lahko starši pomagajo pri zaščiti njihove zasebnosti in osebnih podatkov;
- razmislili o tem, ali lahko starši tudi posežejo v njihovo zasebnost in kaj lahko glede tega storijo;
- odkrito razpravljali o teh temah znotraj družine.

Odgovori na ta vprašanja bodo učencem v oporo pri razmišljanju o tem, katere podatke ustvarjajo in kdo lahko do njih dostopa.

Ključni poudarki

Starši igrajo **ključno vlogo** pri varstvu zasebnosti in osebnih podatkov svojih otrok. Otroci niso vedno sposobni podati privolitve glede uporabe osebnih podatkov, zato so ponavadi starši ali skrbniki tisti, ki lahko **podajo privolitev ali zavrniti** uporabo podatkov otrok.

Tudi kadar morajo za obdelavo osebnih podatkov otrok podati privolitev starši, morajo ti pri tem imeti v mislih tudi želje otroka. Starši bi morali poslušati želje otrok pri odločitvi o privolitvi ali zavrnitvi, hkrati pa se z otroci pogovarjati o pomembnih okoliščinah glede obdelave osebnih podatkov, da bodo ti v prihodnosti znali sami **sprejeti prave odločitve**. Starši morajo pomagati otrokom **varovati njihove pravice** in jih naučiti, kako naj to storijo.

Včasih pa se vendarle zgodi, da starši preveč **posežejo** v otrokovo zasebnost in pravico do varstva osebnih podatkov:

- Dolžnost staršev je, da so seznanjeni z dejavnostmi otroka (tudi na spletu), da jih lahko obvarujejo pred nevarnostmi. Ta **nadzor** staršev nad otroci pa je lahko včasih prekomeren in pregloboko poseže v zasebnost otrok. V določenih primerih otroci niti ne vedo, na kakšen način jim starši sledijo, kar je še posebej problematično.
- Starši včasih tudi **'prekomerno'** delijo podatke svojih otrok z drugimi ljudmi. Nekateri starši na primer objavljajo ogromne količine fotografij in videoposnetkov svojih otrok na družbenih omrežjih, pri tem pa ne pazijo na to, kdo ima dostop do teh podatkov, in se ne zavedajo, da lahko slike in posnetki za vedno ostanejo na spletu, povezani z imenom otroka. Fotografije in videoposnetki se morda zdijo staršem ljubki, vendar bi lahko v kakšnih drugih okoliščinah ali kdaj kasneje, otroka spravile v neroden položaj. V najhujšem primeru bi takšne slike in posnetke lahko nekdo celo zlorabil za nezakonite in moralno zavržne dejavnosti.

Otroci bi se morali imeti možnost s svojimi starši ali skrbniki **pogovoriti**, če pride do katerekoli od zgoraj izpostavljenih dilem. Otroci v svojem življenju in za svoj razvoj nujno potrebujejo vsaj okolje, kjer lahko uživajo v **zasebnosti**; prav zato pa se morajo **zavedati** tudi, kako se njihovi podatki uporabljajo. Ko otroci odraščajo, jim morajo dati starši na voljo vedno več možnosti soodločanja glede uporabe njihovih podatkov in jim ponuditi možnost, da izrazijo svoje mnenje glede že objavljenih fotografij, videoposnetkov in preostalih informacij na spletu.

Primeri iz resničnega življenja

Nekateri uporabniki spletne storitve za izmenjavo fotografij **Instagram** so pričeli s trendom **#BabyRP**. V tej igri so posamezniki igrali vlogo 'otroka', 'mame' in 'očeta'. Pri tem so uporabljali fotografije resničnih dojenčkov in otrok, ki so jih dobili od drugih uporabnikov, ne da bi jih prosili za njihovo privolitvev. V določenih primerih so starši odkrili, da neznanci uporabljajo slike njihovih otrok šele takrat, ko so bile te že zelo razširjene znotraj izmišljenih družin, z izmišljenimi imeni in izmišljenimi situacijami.

Ideje za pogovor

Učence lahko povabite k pogovoru o različnih temah:

1. **Osebne izkušnje.** So se otroci že kdaj počutili, da so starši posegli v njihovo zasebnost in kdaj? Kaj so glede tega storili? Včasih starši posežejo v otrokovo zasebnost, ne da bi se tega sploh zavedali. Starši lahko na primer med večerjo z družinskimi člani ali prijatelji delijo anekdoto o otrokovemu življenju, za katero mislijo, da je ljubka ali zabavna, otroka pa je ob tej zgodbici neizmerno sram. Otroci se lahko ob tem pogovorijo, ali menijo, da imajo starši enako predstavo o tem, kaj morajo ohraniti kot zasebno.
2. **Meje starševskega nadzora.** Ali menite, da imajo starši pravico nadzirati vaše aktivnosti? Zakaj naj bi to počeli? Ali mora imeti tak nadzor svoje meje? Ali se morajo pravila razlikovati glede na starost ali zrelost otroka?

Priporočene dejavnosti

1. **Sprejemljive prakse.** Ta vaja bo vzpodbudila učence k premisleku o tem, kaj njihovi starši vedo o njih in njihovem vedenju. Učenci naj:
 - **Naštejejo** načine, na katere lahko starši sledijo njihovim aktivnostim. Razmislijo lahko na primer o pregledovanju spletnega obnašanja, nadzoru uporabe pametnih telefonov, dostopu do njihovih profilov na družbenih omrežjih, pregledu nad porabo njihovega (elektronskega) denarja ipd.
 - **Premisljijo in izrazijo**, katere od teh dejavnosti za njih niso sprejemljive.
 - **Primerjajo** svoje odgovore z odgovori sošolcev. V primeru, da prihaja do večjih razlik, naj se o njih pogovorijo.
2. **Uporaba otrokovega znanja.** Za starše je lahko učenje otrok o zasebnosti na spletu in zaščiti osebnih podatkov zelo zahtevno, saj nimajo dovolj znanja o elektronskih napravah in storitvah, ki jih otroci dnevno uporabljajo. S to nalogo lahko

učence spodbudimo, da o tej težavi razmislijo in ugotovijo, da imajo tudi oni pomembno znanje, ki ga lahko delijo s svojo družino. Učenci lahko sami ali v manjših skupinah poskusijo naslednjo nalogo:

- Učenci naj **zasnujejo učno uro za starše** o določeni napravi, platformi družabnega omrežja, aplikaciji ali katerikoli drugi spletni storitvi, ki jo dobro poznajo in jo radi uporabljajo, njihovi starši pa te naprave oz. storitve ne uporabljajo oz. jo slabo poznajo. Kaj bi morali starši vedeti, če bi jo uporabljali? Za kaj je uporabna? Zakaj jo radi uporabljamo? Opišejo naj njene funkcije in njene prednosti.
- **V učno uro naj vključijo nasvete o zasebnosti** za starše, da bodo ti lahko poskrbeli za svojo zasebnost in svoje osebne podatke pri uporabi te storitve. Je bolje, da se v storitev prijavijo s svojim pravim imenom ali z vzdevkom? Obstajajo nastavitve zasebnosti, ki jih lahko prilagodijo? Ali bo podjetje o njih zbiralo kakšne podatke? Kdo bo videl informacije, ki jih bodo delili?

Za najmlajše

Najmlajši otroci morajo razumeti, da imajo starši ključno vlogo pri zaščiti njihovih osebnih podatkov in zasebnosti na spletu. Kadar imajo občutek, da starši posegajo v njihovo zasebnost ali ne varujejo njihovih pravic na način, kot bi si sami želeli, se morajo o tem z njimi pogovoriti. Starši imajo morda dober razlog za to, kar so storili, morda pa se v določenih primerih le niso zavedali, da s tem posegajo v zasebni prostor otroka.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši učenci morajo razumeti, da imajo starši ključno vlogo pri zaščiti njihove zasebnosti in osebnih podatkov, vendar naj se zavedajo tudi, da imajo pri tem pomembno vlogo tudi sami. Tudi njihov pogled na zasebnost in varstvo osebnih podatkov šteje.

Moji zapiski

9. Bodi varen in se dobro imej

Pri uporabi interneta lahko naletimo na škodljive vsebine in se srečamo z ljudmi, ki niso prijazni ali uvidevni; nekateri imajo celo slabe namene. Otroci se morajo v največji možni meri izogniti nevarnostim, ki jih je mogoče predviditi, in se izogibati ravnanju, ki lahko škodi drugim.

Cilji

To poglavje bo učencem pomagalo:

- spoznati možne nevarnosti spleta;
- razmisliti o **'spletnem nadlegovanju'** in o **'sovražnem govoru'** na spletu;
- razmisliti o možnih nevarnostih deljenja eksplicitnih vsebin, t. i. **'seksting'**;
- preprečiti tvegano vedenje.

Ključni poudarki

Kot v resničnem življenju tudi na spletu niso vsi ljudje naši prijatelji. Na družabnih omrežjih, pri igranju spletnih iger ali pri komentiranju spletnih vsebin lahko naletimo na osebe, ki sicer delujejo prijazno, a to še ne pomeni, da jim lahko zaupamo. Otroci in najstniki se morajo zavedati, da z neznanci na spletu ne smejo deliti svojih zaupnih informacij, kot to ne počnejo z neznanci na ulici. Še posebej ne smejo deliti svoje **telefonske številke** ali **naslova**, ki bi jih lahko osebe kasneje uporabile za nadlegovanje.

Prijatelji na spletu nas lahko prizadanejo tako kot prijatelji v resničnem življenju. Na spletu se včasih obnašamo celo drugače, kot bi se v živo, morda zato, ker nas nihče ne vidi, ali pa se ne zavedamo vseh posledic svojega obnašanja na spletu.

Včasih žal namenoma prizadanemo drug drugega. **'Spletno trpinčenje in nadlegovanje'** je neželena ali celo kazniva uporaba spleta z namenom nadlegovanja, ustrahovanja ali drugega škodljivega ravnanja, navadno pa oseba trpinči in nadleguje druge namenoma in večkrat. Obstaja več vrst spletnega trpinčenja in nadlegovanja, od širjenja lažnivih govoric po družbenih omrežjih do nenehnega nadlegovanja, trpinčenja in ustrahovanja.

To obnašanje ima lahko **hude posledice** za žrtev. Zato je zelo pomembno, da otroci ne sodelujejo v nobeni dejavnosti (od objavljanja, komentiranja do deljenja vsebin), ki bi jih nekdo lahko razumel kot spletno trpinčenje ali nadlegovanje. Prav tako je pomembno, da otroci stojijo ob strani vrstnikom, ki so doživeli spletno trpinčenje oz. nadlegovanje. Kadar otrok doživlja spletno trpinčenje in nadlegovanje, pa mora imeti na voljo starša, skrbnika ali drugo odgovorno odraslo osebo, ki bo lahko takšno ravnanje takoj **ustavila** oz. preprečila.

Posebej sramoten način spletnega nadlegovanja so napadi na osebo zaradi določene njene osebne okoliščine, denimo zaradi spola, etične ali verske pripadnosti, telesne pomanjkljivosti, spolne usmerjenosti ali katerekoli lastnosti, zaradi katere zmotno menijo, da upravičuje njihovo nadlegovanje. Temu lahko včasih pravimo **'sovražni govor'**, ki ni škodljiv le za napadeno osebo, temveč za celo skupino (ponavadi ranljivih) oseb, na katero se nanaša. Otroci se morajo zavedati, da je sovražni govor kazniv in da ga morajo prijaviti vedno, ko se z njim srečajo.

Učenci naj razmislijo o možnih nevarnostih sekstinga - izmenjave eksplicitnih vsebin spolne narave (fotografije, sporočila, videoposnetki), tako po kratkih sporočilih, elektronski pošti ali družbenih omrežjih. Najstniki, ki se znajdejo v skušnjavi, da bi si izmenjali takšna sporočila, ponavadi nimajo predstave o vseh možnih načinih, kako bi ta sporočila lahko končala v rokah napačne osebe. Opozoriti jih je torej treba, da lahko kdorkoli, ki na kakršenkoli način pride v stik s takšno vsebino, to deli naprej ali jo celo javno objavi. Pri tem ni nujno, da to stori z **namenoma**, lahko je le **malomaren, deli vsebino po pomoti ali kot (slabo) šalo**. Najstniki si ponavadi ne morejo predstavljati vseh možnih **negativnih posledic** takšnih situacij, zaradi katerih se lahko znajdejo v zelo ranljivem položaju in so izpostavljeni sramotanju ali izsiljevanju.

Pojmi

Spletno trpinčenje in nadlegovanje

Ideje za pogovor

1. **Osebne izkušnje spletnega trpinčenja in nadlegovanja (in kako ga ustaviti).**

Učenci naj se pogovorijo o naslednjih vprašanjih: So se že kdaj srečali z ravnanjem, ki so ga prepoznali kot 'spletno trpinčenje in nadlegovanje'? Kaj so storili? Strokovnjaki pravijo, da je potrebno v takšnih trenutkih žrtvi pokazati, da ji stojimo ob strani in da nas takšno spletno trpinčenje in nadlegovanje ne ustrahuje. Je to lahko storiti? Kaj lahko v takšnih situacijah še naredimo?

2. **Najbolj intimne vsebine.** Učenci naj se pogovarjajo o navarnostih, povezanih s sekstingom, pri čemer naj razmislijo o naslednjih scenarijih:

- **Situacija:** Dekle "D" in njen fant "F", oba sta bila najstnika, sta se odločila praznovati svojo obletnico tako, da si bosta izmenjala svoje gole fotografije, saj sta prebrala, da je to lahko zabavno. Obljubila sta si, da fotografij ne bosta pokazala nikomur. Naslednji dan fant F na kopališču v trenutku nepazljivosti pusti svoj telefon na vrhu garderobne omarice. Njegov znanec opazi telefon, preveri vsebino in se odloči, da bo sliko dekleta objavil na priljubljenem družbenem omrežju, v katerega se prijavi z računom fanta F. Znanec telefon nato vrne tja, kjer ga je našel. Dekle D se doma spravi k pisanju bloga, na katerem bi pisala o tem, kako se je imela na počitnicah. Nenadoma pa zagleda svojo golo fotografijo, ki jo je domnevno objavil njen fant F. Skoraj takoj se pod sliko pojavljajo zasmehujoči in ponižujoči komentarji od različnih oseb, tudi od tistih, ki niso spletni 'prijatelji' njenega fanta F. Dekle D je zaradi situacije tako jezna in prizadeta, da se odloči, da se bo maščevala na način, da bo na svojem blogu, do katerega lahko dostopa kdorkoli, objavila fotografijo fanta F, hkrati pa jo pošlje tudi njegovemu očetu (katerega naslov e-pošte najde na spletu).
- **Pogovor:** Kaj bi se lahko z bivšima zaljubljenca zgodilo v nadaljevanju? Kaj bi lahko D in F storila, da bi se tej situaciji izognila? Ali menite, da bi se takšna situacija lahko zgodila tudi v resničnem življenju? Če ne, katere podobne situacije si lahko zamislite?

Priporočene dejavnosti

1. **Pomisli preden deliš.** Otroci in najstniki objavljajo neprimerne vsebine iz mnogo različnih razlogov, pogosto pa tako, da sploh ne razmislijo o možnih posledicah. Otroci lahko mislijo, da je zabavno, če delijo sliko prijatelja, ki izgleda smešno ali čudno, ne da bi se zavedali nevarnosti, da bodo drugi uporabniki spleta to informacijo znova in znova delili naprej. Velikokrat se ne zavedajo tega, da tako široka izpostavljenost prijateljem morda ne bo smešna. Otroci lahko morda v trenutku jeze na spletu objavijo posebej zlobne informacije o nekem, ne da bi se pri tem zavedali, da s tem ne bodo zgolj prizadeli te osebe, temveč bodo lahko resno škodovali njenemu življenju in duševnemu miru. Naslednja naloga učence spodbuja k **razmisleku** o takih situacijah. Učenci naj:

- **Opišejo** situacijo, v kateri nekdo na spletu objavi ali deli informacijo, ki bi lahko pozneje osebi povzročila probleme. Učenci naj povejo, katere so tiste informacije, ki bi lahko bile problematične. Na primer: najstnik deli fotografije z zabave, ki naj bi bile poznane le tistim, ki so bili na zabavi; prijatelj, s katerim se spreš, deli z drugimi tvoje skrivnosti.
- **Pogovorite se**, kaj bi lahko storili za to, da bi te probleme preprečili? Ali obstajajo kakšne vrste podatkov, ki jih oseba ne sme nikoli in z nikomer deliti? Ali menijo, da je dobra ideja, da pred objavo podatkov o drugi osebi, to vedno prosiš za soglasje?

Za najmlajše

Najmlajši otroci morajo razumeti, da lahko na spletu srečajo vse vrste ljudi. Tudi kadar ti neznanci ali novi 'prijatelji' delujejo prijazno, ne moremo vedeti, ali jim lahko popolnoma zaupamo. Otroci ne smejo neznanecem ali spletnim 'prijateljem' nikoli zaupati svoje telefonske številke, naslova ali kakšne svoje slike.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši ali bolj zreli otroci morajo osvojiti bolj kritičen odnos do svojega spletnega obnašanja. Vedno se morajo vprašati, ali bi lahko imela informacija, ki jo želijo objaviti ali deliti, za njih ali koga drugega negativne posledice, na primer, če bi jo uporabili za drugačen namen od prvotnega.

Moji zapiski

10. Kako ukrepati?

Pravica do varstva osebnih podatkov pomeni, da imajo posamezniki pravice, ki jih lahko uporabijo – sami ali s pomočjo odrasle osebe. Če se pri izvrševanju pravic pojavi kakšen dvom ali težava, se posameznik vedno lahko obrne na organ za varstvo osebnih podatkov; v Sloveniji je to Informacijski pooblaščenec. Dobro je, da vsakdo ve, na koga se lahko obrne tudi v nujnih primerih.

Cilji

S tem poglavjem bodo učenci:

- osvojili znanje o **pravicaх glede varstva osebnih podatkov**;
- spoznali, kaj narediti, kadar neka organizacija ne spoštuje njihovih pravic;
- spoznali delo **organa za varstvo osebnih podatkov**;
- ugotovili, **na koga se lahko obrnejo** v nujnih primerih.

Ključni poudarki

Vsak posameznik ima pravico od podjetja ali organizacije, ki obdeluje njegove osebne podatke, zahtevati informacijo o tem, **katere** njegove **osebne podatke** obdeluje, zahtevati **popravek**, če so podatki nepopolni ali napačni, ali zahtevati **izbris** podatkov, če ni potrebe po tem, da jih podjetje obdeluje.

Kadar oseba **privoli**, da podjetje obdeluje njene osebne podatke, pa si kasneje premisli, ima pravico zahtevati od podjetja, naj takoj preneha obdelovati njene podatke. To so **temeljne pravice varstva osebnih podatkov**, ki jih lahko kdorkoli uveljavlja v razmerju do podjetij ali organizacij, ki obdelujejo njegove osebne podatke.

Kadar določeno podjetje ponuja storitve ali izdelke po telefonu ali elektronski pošti, lahko zahtevamo, da tega **ne počne več**. Velikokrat je to mogoče z 'odjavo' od prejemanja elektronske pošte. Vsa oglasna sporočila morajo vsebovati podatek o pošiljatelju in jasna navodila o tem, kako se od njih odjaviti.

Najmlajši otroci ne morejo sami uveljavljati svojih pravic glede varstva osebnih podatkov, zato morajo za njihovo uporabo prositi **starše, skrbnike ali drugo odgovorno odraslo osebo**.

Kadar podjetje ali organizacija ne odreagira na našo zahtevo in ne spoštuje naše odločitve glede osebnih podatkov, se lahko obrnemo na **organe za varstvo osebnih podatkov**.¹ Organ za varstvo osebnih podatkov skrbi za to, da vsi obdelujejo osebne podatke v skladu z zakonom in da podjetja ali organizacije spoštujejo odločitve posameznikov glede njihovih osebnih podatkov.

¹ Vsi organi za varstvo osebnih podatkov po posameznih državah, so navedeni na naslednji povezavi: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/bodies/authorities/eu/index_en.htm. Spletna stran Informacijskega pooblaščenca je <https://www.ip-rs.si/>.

Organi za varstvo osebnih podatkov lahko svetujejo in, če je potrebno, lahko pomagajo tudi pri vložitvi pritožbe. V določenih primerih lahko tudi stopijo v stik s podjetjem ali organizacijo in pomagajo rešiti nastalo težavo.

Določene situacije narekujejo **nujno ukrepanje**, a organi za varstvo osebnih podatkov v takšnih situacijah morda ne morejo posredovati. Otroci lahko odkrijejo, da je nekdo delil njihove osebne podatke, ki so zelo občutljivi in jih je treba takoj odstraniti. Včasih se to zgodi po pomoti, včasih pa zaradi slabih namenov osebe, ki ne želi sodelovati pri izbrisu podatkov.

V takih primerih lahko otroci ali najstniki zahtevajo izbris podatkov na način, da kontaktirajo spletno stran ali ponudnika določene spletne storitve. Ker je to včasih zahtevno, jih ne sme biti strah prositi za pomoč **starše, skrbnike ali druge odgovorne odrasle osebe**, ki jim lahko pomagajo.

Otroci lahko v teh primerih pokličejo tudi na **telefonske številke za otroke in mladostnike v stiski**. To so klicne številke, ki so specializirane za pomoč otrokom in najstnikom, ki se znajdejo v zahtevnih situacijah na spletu ali se srečajo z neprimerno vsebino. Ponavadi so te storitve brezplačne in anonimne.² Pomoč lahko nudijo tudi v primeru **spletnega nadlegovanja**. V zelo resnih primerih pa naj se otroci obrnejo na **policijo**.

V Sloveniji se otroci lahko obrnejo za pomoč na Safe-si (www.safe.si), Spletno oko (www.spletnooko.si) in na Telefon za otroke in mladostnike - TOM (116111).

Priporočene dejavnosti

1. Uporaba pravic v resničnem življenju: Ta naloga lahko zahteva nekaj časa (vsaj nekaj tednov za prejem vseh odgovorov), vendar je lahko zelo uporabna za to, da učenci dejansko doživijo, kaj pomeni imeti pravico do varstva osebnih podatkov. Vsak učenec naj:

- **Izbere** podjetje ali organizacijo, za katerega meni, da ima njegove osebne podatke.
- **Napiše**, zakaj je izbral to podjetje ali organizacijo in katere njegove podatke meni, da obdeluje.
- **Uporabi svojo pravico do seznanitve**, tako da kontaktira podjetje ali organizacijo in jih zaprosi za podatek o tem, katere njihove podatke zbirajo.
- **Počaka na odgovor** nekaj tednov (v Sloveniji je rok za odgovor na takšno zahtevo 15 do 30 dni, odvisno od tega, kaj posameznik zahteva).
- V razredu **pojasni**, katero družbo je kontaktiral, zakaj, katere njegove podatke naj bi imeli, ali je prejel odgovor in kaj ga je v odgovoru presenetilo.
- **Primerja** svojo izkušnjo z izkušnjami sošolcev. Ob upoštevanju vseh izkušenj lahko učenci poskušajo premisliti o naslednjih vprašanjih: Ali je bila vaja

² Vse nacionalne številke za pomoč otrokom v stiski so navedene na naslednji povezavi: <http://www.saferinternet.org/helplines>.

uporabna? Zakaj? Ali je bilo enostavno prejeti odgovor? Ali bi lahko zaprosili za dodatno pomoč organ za varstvo osebnih podatkov?

Za najmlajše

Najmlajši otroci morajo vedeti, da jim lahko pri **izvrševanju njihovih pravic pomagajo** starši ali odgovorna odrasla oseba. Poznajo naj obstoj **organa za varstvo osebnih podatkov**, ki skrbi za to, da vsi spoštujejo pravila glede varstva osebnih podatkov. Zavedajo naj se, da je bolje prositi za pomoč, kadar se na spletu srečajo z neprimerno vsebino.

Za starejše in/ali bolj zrele

Starejši učenci morajo poznati svoje **pravice glede varstva osebnih podatkov** in ne sme jih biti strah le-te tudi **uporabiti**. Razumeti morajo, da morajo ukrepati, ko nekdo zlorablja njihove osebne podatke in da obstaja **organ za varstvo osebnih podatkov**, ki jim lahko nudi dodatne informacije in pomoč. Naučiti se morajo prositi za pomoč odraslo osebo, kadar so v težavah zaradi določene spletne vsebine.

Moji zapiski

11. Slovarček

Kraja identitete: izdajati se za nekoga drugega; pridobiti dovolj informacij o osebi, da se lahko pretvarjamo, da smo ta oseba.

Občutljivi podatki: osebni podatki, ki potrebujejo posebno zaščito, npr. podatki o prepričanju posameznikov, njihovem zdravstvenem stanju, rasnem, narodnem in narodnostnem poreklu, spolnem življenju idr.

Osebni podatki: katerikoli podatek, ki se nanaša na posameznika, ne glede na obliko, v kateri je izražen; lahko gre za pisno informacijo, sliko, zvok, prstni odtis ipd.

Posameznik: oseba, na katero se osebni podatki nanašajo in ki ima glede teh podatkov tudi določene pravice.

Pravica do varstva osebnih podatkov: ta temeljna pravica dalje ljudem vrsto pravic glede njihovih osebnih podatkov, hkrati pa tistim, ki z osebnimi podatki razpolagajo, nalaga vrsto dolžnosti. Nadzor nad spoštovanjem pravil izvršuje organ za varstvo osebnih podatkov.

Pravica do zasebnosti: tradicionalno je poznana kot 'pravica, da nas pustijo pri miru'. V tej temeljni pravici je zajet širok nabor upravičenj, s katerimi se varuje zaupnost komunikacij, nedotakljivost stanovanja, družinskega življenja in osebnih podatkov. Na splošno lahko rečemo, da gre za pravico vsakogar, da živi svoje življenje svobodno in brez nepotrebnih posegov vanj.

Privolitev: prostovoljna, svobodna, izrecna in nedvoumna izjava posameznika, da se lahko njegovi osebni podatki obdelujejo za namen, ki ga je določil upravljavec osebnih podatkov.

Profiliranje: postopek zbiranja in analiziranja podatkov o posamezniku. Na podlagi zbranih podatkov so posamezniki razvrščeni v posamezne kategorije oz. profile na podlagi podobnih značilnosti, preferenc, aktivnosti. Na podlagi teh zbranih informacij se lahko nadalje sklepa tudi na dodatne informacije o analiziranih posameznikih.

Ribarjenje podatkov: poskus pridobiti podatke, kot so denimo uporabniško ime, geslo, podatke kreditne kartice, na način (ponavadi preko elektronske pošte), da pošiljatelj takšnega sporočila deluje kot zaupanja vredno podjetje ali posameznik.

Spletna identiteta: vtis, ki si ga lahko ustvarimo o osebi na podlagi informacij, ki so dostopne na spletu.

Spletno trpinčenje in nadlegovanje: škodljivo ravnanje, nadlegovanje, grožnje in trpinčenje nekoga z uporabo spleta, posebno, ko je takšno ravnanje storjeno namenoma in se ponavlja.

Upravljavci osebnih podatkov: organizacija, ki je odgovorna za obdelavo osebnih podatkov.

Vedénjsko oglaševanje: spletni oglas, ki temelji na predhodnem vedénju posameznika na spletu in ima zaradi zbranih podatkov o posamezniku več možnosti, da bo uspešen.

12. Uporabni viri

- Spletna stran projekta ARCADES: <http://arcades-project.eu/>
- Seznam organov za varstvo osebnih podatkov po posameznih državah: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/bodies/authorities/eu/index_en.htm
- Informacijski pooblaščenec RS: <https://www.ip-rs.si/>
- Telefonske linije za pomoč otrokom v stisku po posameznih državah: <http://www.saferinternet.org/helplines>.
- Safe.si, Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje: <http://safe.si/>
- Spletno oko, Točka za prijavo sovražnega govora in posnetkov spolnih zlorab otrok na internet: <http://safe.si/spletno-ok>
- Varni na internetu, projekt ozaveščanja o varni rabi interneta: <http://varninainternetu.si>
- Delovni zvezek "Igrajmo se in učimo: Biti na spletu" (v slovenščini): http://www.saferinternet.org/c/document_library/get_file?uuid=5db230e4-b47c-48de-82f5-8b74473a76d5&groupId=10137.
- Raziskava "EU Kids Online" (v slovenščini): <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20%282009-11%29/National%20reports/SlovenianReport.pdf>.
- Poročilo glede stanja na področju učenja o zasebnost in varstvu osebnih podatkov v državah članicah EU – prvi dokument, ki je nastal v okviru projekta ARCADES in vsebuje povezave na številna interaktivna gradiva: Gloria González Fuster, Paul De Hert, and Dariusz Kloza (2015), *Deliverable 1.1: State-of-the-Art Report on Teaching Privacy and Personal Data Protection at Schools in the European Union*, ARCADES. Dostopno preko: http://arcades-project.eu/images/pdf/State_of_the_art_report.pdf.